

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.1

ДЕФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ: ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ

**І.М. ЗАРІЦЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
С.М. ГОЛУБ, студентка 2 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України¹**

Досліджується поняття та становлення в суспільстві деформації правової свідомості, зокрема, найбільш негативної її гілки – правового нігілізму.

Правова свідомість, деформація правової свідомості, правовий нігілізм.

Якщо фізичне тіло постійно знаходиться під тиском, то воно змінює свою форму, тобто деформується. Свідомість людини знаходиться також під постійним тиском навколишнього середовища, що сприяє її розвитку чи, навпаки, її загибелі.

Національне законодавство і вся правова галузь в цілому розвивається з кожним роком, вседозволеність породжує нові стандарти, що в свою чергу пускає паростки і виділяє нові види і підвиди наче раніше вже досліджених дисциплін. Звичайно, що деформація правової свідомості, зокрема, правовий нігілізм є досить актуальною темою на даному етапі становлення нашої держави. Адже з розвитком права породжуються нові види та підвиди деформації правової свідомості і необхідні нові методи та шляхи їх подолання.

Відтак ми ставимо перед собою **мету** з'ясувати поняття, становлення та шляхи подолання такого виду деформації правової свідомості, як правовий нігілізм.

Не зважаючи на певну дослідженість теми, та її висвітлення у своїх працях такими науковцями, як К.Г. Волинка, Ю.М. Дмитрієнко, О.Ф. Скакун, І.Е. Фербер, А.С. Ткачук, М.М. Жовтобрюх, на даному етапі розвитку правового суспільства все ж таки з'являються нові видозміни правого нігілізму, які у свою чергу потребують подальшого наукового пізнання.

Істотна відмінність людини як виду від тварин полягає в його здатності міркувати і мислити абстрактно, міркувати про своє минуле, критично оцінюючи його і думати про майбутнє, розробляючи та

реалізуючи розраховані на нього плани і програми. Все це разом узятє пов'язано зі сферою людської свідомості.

Свідомість є вищим рівнем відображення людиною дійсності [4]. Засвоюючи інформацію з навколишнього середовища, індивід мимоволі складає певну картинку, уявлення про певне явище, що було засвоєно добровільно чи, навпаки, у примусовому порядку. Отже, як наслідок, клубок інформації який можна впевнено назвати власною чи насадженою думкою суб'єкта, уособлює свідоме мислення.

Правосвідомість українських громадян можна охарактеризувати як неординарну та суперечливу, в якій дивним чином поєднуються чи й химерно переплітаються паростки нових демократичних цінностей із залишками старого, тоталітарного минулого. Правова свідомість – це сукупність правових поглядів та почуттів, які наділені нормативним характером та включають в себе як знання правових явищ, так і оцінку з точки зору класової (або загальнонародної) справедливості, а також нові правові вимоги, які відображають економічні та політичні потреби та інтереси суспільного розвитку [6].

Як зазначає І.О. Ільїн : «Немає людини без правосвідомості, але є безліч людей із зневажливою, запущеною, потворною або навіть здичавілою правосвідомістю. Однак і слабка, продажна, рабська, злочинна правосвідомість залишається правосвідомістю, хоча її душевно-духовна будова виявляється невірною, а її зміст і мотиви хибними і дурними» [7].

Живучи у постіндустріальному суспільстві, правовий інформаційний потік є настільки великим, що зміна пріоритетів, уявлень може бути безперервною, тому як наслідок виникають певні деформації, в цьому випадку деформації правової свідомості.

Цілком слушно зазначає Ю.М. Дмитрієнко, що деформація характеризується низкою ознак, що відрізняють її від позитивного стану правосвідомості, від випадків його повної відсутності, а також від деформацій політичної та моральної свідомості та інших суміжних соціальних явищ. Як складне соціальне явище, деформація правової свідомості вимагає не тільки юридичного вивчення, але й філософського, психологічного й соціального обґрунтування. Пояснюється це тим, що вона характеризує негативний стан правової свідомості як форми суспільної свідомості, що виступає одним з основних понять філософії, психології та соціології. Будучи предметом вивчення декількох наук, вона вимагає застосування при цьому адекватних методів дослідження. Поряд з методами матеріалістичної діалектики, її дослідження необхідно здійснювати на основі використання загальнонаукових, а також приватних методів правової, філософської, психологічної і соціологічної науки. Найважливішими серед них є аналіз і синтез, індукція й дедукція, порівняння, спостереження, соціометрія, тестування, анкетування,

інтерв'ювання та деякі інші. Деформація правової свідомості, як будь-якого соціального явища, має свій генезис, зміст, форми та види вияву.

Найпоширенішими її формами виступають *правовий інфантилізм, правовий нігілізм, правовий фетишизм і перероджена правосвідомість*. Відрізняються вони один від одного за глибиною перекоханості правових поглядів, ідей, а також за ступенем поширеності в суспільній, груповій та індивідуальній правосвідомості. Залежно від рівня узагальнення та з урахуванням їх носіїв розрізняються три види деформації правової свідомості: суспільна, групова (професійна) і індивідуальна. Від ступеня й глибини перекоханості при відбитті правової дійсності доцільно виділити й розглядати деформацію повсякденної та деформацію теоретичної правосвідомості. Незважаючи на те, що суспільна небезпека різних форм і видів деформації правової свідомості неоднакова, всі вони негативно впливають на поведінку їх носіїв та, остаточно, негативно позначаються на стані законності й правопорядку в нашій країні. Як складне суспільне явище, деформація правової свідомості детермінована й причинно зумовлена негативними процесами соціального середовища.

Маючи глибокі історичні коріння, різні форми й види її вияву в цей час є результатом негативного впливу факторів економічного, політичного, правового, ідеологічного, етичного, організаційного й іншого характеру [2]. Як зазначає О.Ф. Скакун, деформація правової свідомості – це спотворене уявлення про сутність права, не усвідомлення його цінності [5].

З наведених вище форм деформацій правової свідомості найбільш негативною установкою масової свідомості громадян є правовий нігілізм, який руйнує провідні принципи демократичної свідомості й відчутно гальмує процес розбудови громадянського суспільства. Правовий нігілізм – це заперечення, ігнорування та негативне ставлення до права, закону та правових форм організації суспільних відносин, прав і свобод інших осіб [1]. Його небезпечність полягає саме в непередбачуваності поведінки, знаходячись під постійним тиском суб'єкт може зневажливо ставитись до права у всіх його проявах, але при цьому не переходить межі закону. Проте не можна сказати напевно, що соціальні чи психофізичні чинники одного разу не стануть негативним регулятором поведінки суб'єкта.

Серед основних причин виникнення правового нігілізму І.С. Демченко виділяє: низький рівень правової культури, стан законності у суспільстві та юридична безграмотність, недовіра нормативні акти [8].

Отже, свідомість людини не є одноманітною, одногранною «фігурою», її не можна затиснути в рамки і наділити певними правами, як найвища форма відображення дійсності вона перебуває під впливом того, що відбувається саме в даний час, у час інновацій, розвитку незалежності. Проте, як видається, її, безсумнівно, потрібно контролювати.

Згідно із Конституцією України (ст. 34) «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів» [3], тому зміна поглядів, вподобань, уявлень, що призводять до деформації правової свідомості і її різновидів, є закономірним. Держава закріпила права людини, проте не змогла побудувати міцну «конструкцію» забезпечення і підтримання цього на дійсності. Це негативне явище неминусе, адже рамок для свідомості не існує, і першими кроками української держави повинні бути: правове виховання населення за допомогою ЗМІ, правове виховання у навчальних закладах усіх рівнів з урахуванням досвіду високорозвинутих країн та потреб сучасного суспільства, збагачення правової культури, виховання патріотизму, пропаганда законослухняної поведінки, дослідження причин скоєння правопорушень молоддю, а особливо неповнолітніми, та вироблення ефективних засобів профілактики таких правопорушень.

Список літератури:

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К.Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 240 с.
2. Дмитрієнко Ю.М. Актуальні аспекти української правосвідомості як категорії правознавства / Ю.М. Дмитрієнко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць. – Харків : ХДУХТ, 2007. – Вип. 2 (6). – С. 430–436.
3. Конституція України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 7 лют. 2011 р. : (офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2011. – С.10.
4. Природа людської свідомості. – 2012. – № 21: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.igisp-klass.aha.ru/ua/content/priroda-lyudskogo-sv-domost>
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підруч. / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. – Харків : Консум, 2006. – С. 461.
6. Фарбер И.Е. Правосознание как форма общественного сознания / И.Е. Фарбер. – М. : Юрид. лит., 1963. – 205 с.
7. Ткачук А.С. Деформації правосвідомості: їх сутність та наслідки / А.С.Ткачук // Актуальні проблеми політики. – 2011. – № 43. – С. 56–63.
8. Жовтобрюх М.М. Правовий нігілізм: сутність та шляхи подолання / М.М. Жовтобрюх, О.І. Барко // Держава та регіони. – 2011. – Вип. 2. – С. 9–12. – (Сер. Право).

Исследуется понятие и становление в обществе деформации правового сознания, в частности, наиболее негативной ее ветви – правового нигилизма.

Правовое сознание, деформация правового сознания, правовой нигилизм.

And study the notion of becoming a social strain of legal consciousness, in particular, the most negative of its branches – the legal nihilism.

Legal consciousness, distortion of legal consciousness, legal nihilism.